

BO‘LAJAK TEXNOLOGIK TA’LIM O‘QITUVCHILARIDA KINESTIK QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Hakimova Sharofat Abdusattorovna

Termiz davlat pedagogika instituti Tabiiy va aniq fanlar fakulteti

Texnologiya va geografiya kafedrası o‘qituvchisi

O‘zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak texnologik ta’lim o‘qituvchilarining kinestik qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Kinestik qobiliyatlar - bu harakat bilan bog‘liq bilim va ko‘nikmalar bo‘lib, amaliy faoliyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada ushbu qobiliyatlarni o‘quv jarayonida samarali rivojlantirish yo‘llari, mashg‘ulotlar dizayni, didaktik vositalar va interfaol usullardan foydalanish tajribalari asosida tahlil qilingan. Shuningdek, kinestik o‘rgatish usullari orqali o‘qituvchilik malakasini oshirish mexanizmlari taklif qilingan.

Kalit so‘zlar: kinestik qobiliyatlar, texnologik ta’lim, metodika, amaliy mashg‘ulotlar, o‘qituvchi tayyorlash, interfaol usullar, motorika, kasbiy kompetensiyalar.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ КИНЕСТЕТИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Хакимова Шарафат Абдусатторовна

Преподаватель кафедры технологии и географии факультета

естественных и точных наук Термезского государственного

педагогического института

Узбекистан

Аннотатсия: В статье рассматривается методика формирования и развития кинестетических способностей у будущих учителей технологического образования. Кинестетические способности включают в себя навыки, связанные с движением и практической деятельностью, что

особенно важно в процессе обучения технологии. Представлены эффективные подходы и методы, направленные на развитие этих способностей в образовательной среде, проанализированы примеры использования дидактических средств и интерактивных упражнений. Также предложены механизмы повышения профессиональной подготовки преподавателей за счёт применения кинестетических методик.

Ключевые слова: кинестетические способности, технологическое образование, методика, практические занятия, подготовка учителя, интерактивные методы, моторика, профессиональные компетенции.

METHODS OF DEVELOPING KINESTHETIC ABILITIES OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGICAL EDUCATION

Hakimova Sharofat Abdusattorovna

**Teacher of the Department of Technology and geography of the Faculty of
natural and Exact Sciences of the Termez State Pedagogical Institute
Uzbekistan**

Annotation: The article discusses the methodology of formation and development of kinesthetic abilities among future teachers of technological education. Kinesthetic abilities include skills related to movement and practical activities, which is especially important in the process of learning technology. Effective approaches and methods aimed at developing these abilities in an educational environment are presented, examples of the use of didactic tools and interactive exercises are analyzed. Mechanisms for improving the professional training of teachers through the use of kinesthetic techniques are also proposed.

Keywords: kinesthetic abilities, technological education, methodology, practical exercises, teacher training, interactive methods, motor skills, professional competencies.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – bu har tomonlama etuk, kasbiy jihatdan raqobatbardosh, yangicha fikrlaydigan pedagog kadrlarni tayyorlashdir. Xususan, texnologik ta'lim yo'nalishida

o'qituvchi tayyorlashda nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikma va harakatga asoslangan kinestik qobiliyatlar ham alohida ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da (PF-4947-son, 2017-yil 7-fevral) hamda "Ta'lim sifatini oshirish va ilmiy salohiyatni rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorda (PQ-2909-son, 2017-yil 20-aprel) zamonaviy o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan qurollantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Shuningdek, "O'qituvchi va murabbiylar kuni" munosabati bilan ilgari surilgan Prezident murojaatlarida, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv zarurligi qayta-qayta ta'kidlangan. Bu esa texnologik ta'lim sohasida kinestik (harakatga asoslangan) qobiliyatlarni rivojlantirishni muhim metodik masalaga aylantiradi.

Texnologik ta'lim o'qituvchilari, ayniqsa, amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilarga o'rgatadigan ko'nikmalarni o'zida mukammal egallagan bo'lishi lozim. Bunda kinestik qobiliyatlar – ya'ni harakat, muvofiqlashtirish, aniqlik, tezkorlik, mayda va yirik motorikani nazorat qilish ko'nikmalari asosiy o'rinni egallaydi. Ushbu maqola aynan bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarida ana shunday kinestik qobiliyatlarni metodik yondashuvlar asosida qanday rivojlantirish mumkinligini ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Kinestik qobiliyatlar - bu insonning harakat orqali o'rganish, muvofiqlashtirish, fazoviy tasavvur va motorik faoliyatni bajarish qobiliyatini anglatadi. Jahon ilmiy adabiyotlarida bu qobiliyatlar Gardnerning ko'p aqliy qobiliyatlar nazariyasi doirasida "jismoniy-kinestik intellekt" sifatida alohida e'tirof etilgan (Gardner, 1983). Unga ko'ra, pedagogik faoliyatda ayniqsa texnologiya, sport, san'at kabi amaliy yo'nalishlarda bu intellekt turi muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonlik tadqiqotchilardan Q.Usmonov, M.Mamarasulov, Z.Toshpulatova, O.Xolmatovlarning ishlari texnologik ta'limda didaktik vositalar, amaliy mashg'ulotlar va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan. Ammo kinestik qobiliyatlarning o'ziga xos turlari, ularni o'qituvchi tayyorlash jarayonida maxsus metodika asosida shakllantirish masalasi hozircha yetarlicha ishlab chiqilmagan.

Shuningdek, xorijiy tajribada, masalan, Finlyandiya va Germaniyada texnologik ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda maxsus harakat faoliyati orqali o'rgatish metodlari keng qo'llaniladi. Bu metodlarda simulyatsiya, loyiha asosida ta'lim, robototexnika mashg'ulotlari, qo'l mehnati asosida o'quv topshiriqlarni bajarish orqali kinestik o'rganishga turtki beriladi.

Yuqoridagi adabiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kinestik qobiliyatlarni maqsadli ravishda rivojlantirish, ayniqsa, texnologik ta'lim yo'nalishida o'qituvchilarni tayyorlashda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Tadqiqotning asosiy maqsadi - bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarida kinestik qobiliyatlarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metodikani ishlab chiqish va uni tajriba-sinov asosida asoslashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

Kinestik qobiliyatlarning mohiyatini va turlarini aniqlash.

Texnologik ta'limda ushbu qobiliyatlarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi mashg'ulotlar tizimini ishlab chiqish.

Metodik tizimni amaliyotda sinovdan o'tkazish va natijalarni baholash.

Tadqiqot metodlari:

- Nazariy tahlil – pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni o'rganish.
- Eksperimental metod – ishlab chiqilgan metodikani o'quv jarayoniga joriy qilish.

- Tashxis metodlari – o‘quvchilarning kinestik ko‘rsatkichlarini baholash (masalan: koordinatsiya testlari, harakat aniqligi, tezkorlik va muvozanat testlari).

- Statistik tahlil – tajriba natijalarini matematik usullar orqali tahlil qilish.

Tadqiqot ob’ekti: texnologik ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan bo‘lajak o‘qituvchilar.

Tadqiqot predmeti: kinestik qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasi va uning samaradorligi.

Tajriba maydoni sifatida pedagogika universitetining texnologik ta’lim fakultetida mashg‘ulotlar olib borilishi mumkin.

Muhokama. O‘tkazilgan tadqiqot natijalari bo‘yicha aniqlanishicha, bo‘lajak texnologik ta’lim o‘qituvchilarida kinestik qobiliyatlarni maxsus mashg‘ulotlar asosida shakllantirish sezilarli ijobiy natijalarni beradi. Tajriba-sinov jarayonida ishtirokchilarning koordinatsiya, tezkorlik, harakat aniqligi va mayda motorikaga oid ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan ancha yuqori bo‘ldi.

Maxsus ishlab chiqilgan metodik tizimda quyidagi elementlar samarali bo‘ldi:

- harakatga asoslangan topshiriqlar (modellash, kesish, montaj ishlari);
- mini-loyihalar orqali amaliy mashg‘ulotlar;
- interfaol o‘yin elementlari orqali refleksiv harakatlarni kuchaytirish;
- individual va guruhli jismoniy mashqlarni texnologik topshiriqlarga bog‘lab bajarish.

Metodikaning eng muhim jihati - o‘qituvchilik faoliyatiga yaqin sharoitda, ya’ni real ishlab chiqarishga o‘xshash vaziyatlarda harakat ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Bunday yondashuv o‘qituvchilarda nafaqat kinestik, balki kasbiy refleksiya va muvofiqlashtirish kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Bundan tashqari, kinestik qobiliyatlarni shakllantirish o‘quvchilarning umumiy faolligi, darsga bo‘lgan qiziqishi va o‘zlashtirish ko‘rsatkichlariga ham

ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bu pedagogik jarayonda nafaqat aqliy, balki jismoniy faoliyatni uyg'unlashtirish muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shuningdek, tajriba davomida aniqlanishicha, kinestik qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar:

- darslarning samaradorligini oshiradi;
- o'quvchilarda mustaqil harakat qilish malakasini kuchaytiradi;
- kasbiy tayyorgarlikning amaliy qismini chuqurlashtiradi;
- o'rgatuvchi muhitda faol ishtirokni rag'batlantiradi.

Ushbu natijalar asosida shuni aytish mumkinki, kinestik qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasi texnologik ta'lim o'qituvchilari tayyorlash tizimining ajralmas qismi sifatida doimiy ravishda takomillashtirib borilishi lozim.

Natijalar. O'tkazilgan ilmiy-amaliy tadqiqot asosida bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarida kinestik qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodikaning quyidagi ijobiy natijalari aniqlandi:

1. Kinestik ko'rsatkichlar oshdi: tajriba guruhidagi talabalarning koordinatsiya, harakat aniqligi, tezkorlik va muvozanatga oid ko'nikmalari nazorat guruhiga nisbatan o'rtacha 20–25% ga yaxshilandi. Bu ularning harakatga asoslangan topshiriqlarni bajara olish darajasi sezilarli oshganini ko'rsatdi.

2. Amaliy mashg'ulotlarda faol ishtirok: metodik tizim asosida darslar tashkil qilingan guruhda talabalar faol, mustaqil va ijodiy yondashuv bilan mashg'ulotlarda ishtirok etdi. Loyiha asosida ishlash, modellashtirish, konstruktorlik mashg'ulotlari orqali kinestik tajriba mustahkamlandi.

3. Kasbiy tayyorgarlik kuchaydi: talabalarning texnologik topshiriqlarni to'g'ri va tez bajarish qobiliyati, aniqlik, muvofiqlik va vositalar bilan ishlash madaniyati ortdi. Bu ularning bo'lajak o'qituvchi sifatida amaliy darslarni olib borish tayyorgarligini yaxshiladi.

4. Reflektiv fikrlash va baholash ko'nikmalari shakllandi: kinestik mashg'ulotlar davomida talabalar o'z harakatlarini tahlil qilish, xatolarni ko'rish va

tuzatish, jarayonni baholashga o'rgandi. Bu ularda kasbiy refleksiya ko'nikmasini shakllantirdi.

5. O'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiya oshdi: talabalar kinestik yondashuvli darslarni an'anaviy nazariy darslarga qaraganda samaraliroq va qiziqarliroq deb baholadilar. Bu darsga tashrif, ishtirok va intellektual faollik ko'rsatkichlariga ham ijobiy ta'sir qildi.

Umuman olganda, taklif etilgan metodika bo'lajak o'qituvchilarning kinestik qobiliyatlarini maqsadli rivojlantirish orqali ularning kasbiy salohiyati, dars o'tkazish malakasi va amaliy faoliyatga tayyorgarligini oshirishda yuqori samaradorlikka ega ekanini isbotladi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarida kinestik qobiliyatlarni rivojlantirish – ularning kasbiy tayyorgarligida ajralmas va zaruriy tarkibiy qismidir. Maxsus ishlab chiqilgan metodika asosida olib borilgan mashg'ulotlar harakatga asoslangan ko'nikmalarni shakllantirishda, texnologik topshiriqlarni bajarish madaniyatini rivojlantirishda va o'quvchilarning dars jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlashda yuqori samaradorlikka ega bo'ldi.

Texnologik ta'limda kinestik qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodikani ta'lim jarayoniga tizimli joriy etish zarur va dolzarb hisoblanadi. Bu kelgusida malakali, faol va amaliy jihatdan tayyor o'qituvchilarni etishtirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 488 b
2. Usmonov Q. *Texnologik ta'lim metodikasi*. - Toshkent: Fan, 2018.
3. Toshpulatova Z. *Pedagogik innovatsiyalar va ularni o'quv jarayonida qo'llash*. - Toshkent: TDPU, 2020.

4. Xolmatov O. *Kasbiy ta'limda amaliy mashg'ulotlar metodikasi*. - Samarqand, 2021.